

PREUS

Artá Un trimestre	0,75
A tora id.	1,00
Al Extranjer id.	1,50

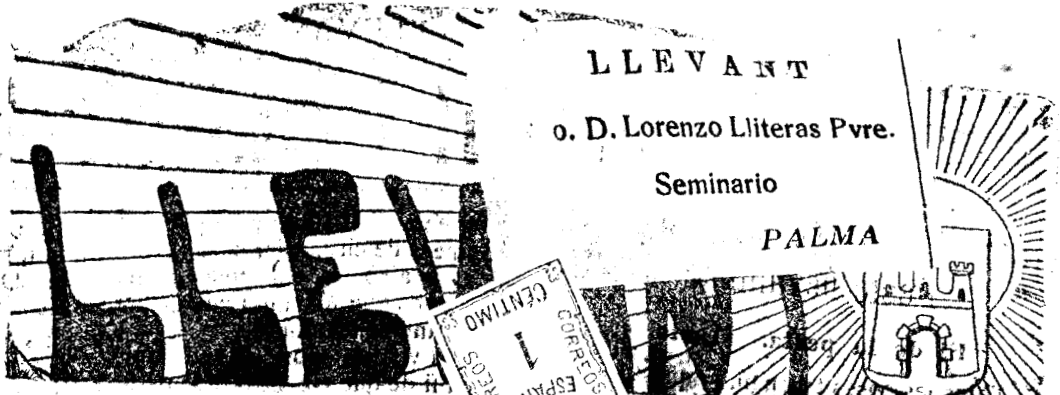
Número solt
15 cts.

L L E V A N T

o. D. Lorenzo Lliteras Pvre.

Seminario

PALMA

QUINZENABLA MALLORQUÍ

Artá 15 de Novembre de 1920

PER DEUT PER MALLORCA

Redacció i Administració
Quatre Cantons, 3

Mallorca y la Nacionalitat Catalana

(Continuació)

Era nit, però una frescor de roada precursora de l'anba nova feia tremolar les fibres més humils, i encara ressonaven les lamentacions demunt lo que s'ercia el cadáver de la Patria, i les malediccions a sos botxins esqueixaven encara els aires, quant ja ulls profètics havien vist l'estel del demati d'un dia de resurrecció.

Una joventut ardenta qui havia escoltat de boca dels vells poetes la llegenda de nostres glories, pujava decidida a una obra heroica de reconquesta, i aquesta generació nodrida pels consoms de la generació passada, es estava ja que consagrava a la causa de Catalunya tots els esforços de la seua vida, afrontant els escarnis, afrontant l'oli de cors mesquins, afrontant les persecucions, afrontant qualque vegada la melixa mort, ha anat reconstruint pedra per pedra el casal de la Patria i té aixecat ja avui el formidable bastiment de la Solidaritat Catalana.

Jo voldria tenir ara davant mi un altre auditori, un auditori de mallorquins tots-sols, d'aquells qui volen viure afeerats a la Roqueta com a caragols en temps d'aixut i d'aquests qui volten la nostra illa d'ogues murades invisibles i d'elles fan fer a la seua anima vot de clausura, —dic matament, —deixen una porta oberta de pinta en ampla per tot lo foraster qui no sia de Catalunya, i fins m'atrevesc a dir, per tot lo dolent, maldeament venga de Barcelona. Jo los diria: germans meus, veis aquest poble qu'ha deixat admirada Espanya amb l'espectacle de la seva redempció per el meteix, aquest poble que se cita per tot som a model de patriotisme civil i cons-

cient, qui estima, i que eleva, i que s'eleva, qui marxa ablevant de totes les regions espanyoles sobre camins de progrés i de ventura, qui mira l'avenir amb una bondat i serenitat que les altres desconceixen, perquè sap qu'és seu? Doncs, aquest poble, es una part del nostre. En companyia seva hem fet les jornades més glorioses de nostra nostra història; en companyia seva és just que fassim les jornades futures. Els nostres poetes i llançadors de despartar, apòstols mallorquins, entre nosaltres tenim avui el més fervent qui nos diria la paraula la primera de aquestes variades, —i que anima a la reconquesta de la llengua i de la llibertat de mallorca, — ha rebut l'elit amb cor generós i amb paraules sones de sena representació. Parlament, rebutjada pel catòlic i dels polítics dels vells partits, i, estret i ample, ha obert els primer portell als murs de sa preso, amb la nova llei de Reforms localas de les illes.

Tendriem cor de veure allunyat aquesta fracció del nostre poble per un camí de victòries, mentre nosaltres nos quedavem arreconats a la vorera per no contemplant nos d'uns halens fraters? Per Catalunya, la nostra gran patria, per aquesta Catalunya, de la nostra historia i de nostre consomi qui no's circunscriu a les quatre províncies de la divisió administrativa espanyola, sino que abraça marcades amb fites de sanc, i no de tira-línies, totes les encontres on se parla la llengua del Rey Eu Jaume, per Mallorca, la terra natal qu'estimant tant, tenint el dever de acompanyar els nostres germans. Per esperit de generositat i de convèniencia, per amor i per egoisme, devem allargos amb ells. Nos podem ajudar molt els uns als altres. Si dins la literatura, l'escola mallorquina ha prestat

servéis tan eminents a la llengua, contribuint a purificarla i ennoblirla, si els nostres millors poetes son presos a Barcelona com a models d'estil i de inspiració serena; els artistes catalans han d'ésser els redentors de la nostra pintura i de la nostra arquitectura; ells nos han ensenyat a veure en els paisatges admirables de la nostra naturalesa una cosa més que cromos, insipis i ens han dut la lleitor d'un art vigorós i verdader, quant aquinos entreteniem fent casetes de paonilla i raspant, embadurnant i senyant les juntes amb la punta de la paleta a n'els edificis gòtics. Si els catalans han meser de tant en tant venir a Mallorca a reposar de les debres de la lluita i amarse de quietut i de intempèstiva. Mallorca necessita el contacte estimulant de Catalunya que li desparti les energies dormides.

Nos dirà, qu'heu qu'eu no sent la necessitat d'aquesta activitat superior i d'aquesta vida del art que'ls catalanistes volen per Mallorca i qu'és la flor primoral del esperit dels pobles; qu'ell no s'entien d'ideals, qu'ell no, més vol per Mallorca millores materials; un benestar burges, una prosperitat d'america no ric; qu'ell estima Mallorca maldament sia buida d'anima, i per aixó no li repugna la dependencia espiritual i material d'un centre foraster. Està bé; té dret a sentir així, però que nos diga mallorquinista i que no s'ho diga per més enamorat que's crega de la Roqueta i de les seves coses, perquè lo qu'en realitat estima no es Mallorca, sino e verms que la tapa i les postissures que la deformen i tot lo més l'epidèrmis de la Mallorca vertadera. El cot de Mallorca el comprenen i el posseixen no més aquells qui l'han sentit bategar al unisson del cor de Catalunya i dins les entranyes de l'Historia.

Seguir á.

Del Passat i del Present

Peste llevantina

Fi de la pesta.—Morts.

Totes les coses tenen fi, i aquest havia d'arribar també per la malaltia horrible qu'assolava la nostra comarca. Així qu'entraren fortes les calors de l'estiu disminuïren ja els atacats i conseqüentment els morts.

En la primavera de juliol, a dins Son Servera s'apagà notablement el foc de l'epidemia de manera que no sols eren manco els malalts sino que fins els símptomes eren més benignes i era més gran el número de curats.

Tant ràpid fou l'estroncament que desde'l dia 17 de juliol no hi hagué cap nou atacat fins al dia 6 d'Agost en que un qui s'atreu a visitar la seua dona mentres aquesta tenia encara ulcerat un de dos carbuncles, quedà contagiada i morí al cap de quatre hores, essent la darrera víctima de la pesta dins Son Servera. En aquesta vila durant els dos mesos i mig que hi durà la pesta moriren 1040 persones de les 1340 que hi hagué qui la tengueren i com abans d'ella hi havia 1684 habitants sols en quedaren 644 de vius.

No es extrany que'l poble s'hagi gravat la funesta fetxa de l'any 1820 i siga anomenat aquest any per autonomia *l'any de la peste*.

Poc més o manco ocorregué en la vila d'Artá, si be es més petit a proporció el número de morts. En la segona quinzena de juliol se comensà a calmar i encara que hi hagué invasions fins el dia 23 d'Agost no se sap qu'en morís cap després del P. Bartomeu de Bunyola de qui parlarem més envant que ocorregué el dia 11 del mateix més.

D'atacats en la nostra vila n'hi hagué 1643 dels quals en curaren 376 i en moriren 1267 i com abans del contagi hi havia 3626 habitants en aquest terme en quedaren amb vida 2350.

Seria molt curiós el trobar tots els parts dels facultatius durant l'epidemia perque amb ells se podria sebre amb tota exactitut el desenrol·lament de la funesta malaltia. Vet aquí per curiositat les dades que se donaren en la reunió que tengué La Junta local de Sanidad el dia 11 de Juny:

«D. Pascual Saco comunica que del 8 al 9 havien mort a Son Servera 12 persones, ehi havia 24 convalescents, curats 1, novament atacats 32 i malalts existents ademés dels convalescents 78.

«Els metges d'Artá comuniquen que del 8 al 9 hi hagué 7 morts, convalescents 3, mig acomesos 7, malalts de gravetat 84. Dels malalts n'hi ha quinze amb bubons en les dues bandes del baix ventre i els demés tenen carbun-

cles cangrenosos, i altres petequies de 10 a 18 línies de circumferencia».

Just a això se pot coletgir els grans estragos que hi hauria en aquella trista, i espantosa temporada.

Com s'ha vist els morts foren moltíssims i a fi de que els descendents d'aquelles famílies puguin tenir noticia de qui foren alguns dels morts i aont están enterrats publicam la llista dels qu'hem poguts trobar en documents d'aquell temps. Son pocs però tal volta amb el temps s'en puguin descobrir més.

Vataquí la llista aont ehi van consignats els noms dels flocs, cases de camp i barraques d'Artá qu'han estat víctimes del contagi amb expressió del número de persones que en ells moriren, hoc ont están enterrats i època.

A Can Canals ehi hagué 1 sol mort que fou a principi de juliol i enterrat a 50 passes de les cases.

Es Rafal Pay.—1 un mort a final de Juny, enterrat a 400 passes lluny.

Morell.—2 morts a 200 passes—Un a principi de Juny i s'altre a mitjan juliol.

Carrossa.—1 mort, enterrat al Cementeri a mitjan juliol.

S'Auma vell.—1 mort, a 300 passes de les cases, a principi de juliol.

Xiclati.—1 mort, a 1000 passes mitjan juliol.

S'Estelrica.—3, enterrats a 100 passes a final de Juny.

Son Punyal.—1, enterrat a 200 passes a final de Juny.

Sa Rescló.—5, enterrats a 150 passes a mitjan Juny.

Son Brotat.—1, enterrat a 20 passes a principis de juliol.

Son Assopa.—2, enterrats a 500 passes a Gnal de Juny.

Sa Torre.—4, enterrats a 2000 passes a mitjan Juny.

Anbarca.—1, enterrat al Cementeri a principis de juliol.

Sos Sanchos.—2, enterrats a 4000 passes a principis de juliol

Son Not.—1, enterrat al Cementeri a principis de juliol.

Sa Font.—1, enterrat al Cementeri a mitjan juliol.

Son Coll.—1, enterrat a 300 passes a principis de juliol.

S'Ermita.—1, enterrat a 100 passes a mitjan juliol.

Son Pujuli.—1, enterrat a 100 passes a principis de juliol.

Son Calletes.—2, enterrats a 50 passes a principis de Juny.

Son Pastor.—2, enterrats a 50 passes a principis de juliol.

Son Calletes des Brill.—1, enterrat a 50 passes a principis de Juny.

Sa Taulera.—1, enterrat a 150 passes a principis de Juny.

Casa dels Huguerts.—1, enterrat a 4000 passes a principis de juliol.

Son Pussa.—1, enterrat a 400 passes a mitjan Juny.

Sa Duaya Veya.—1, enterrat a 100 passes a principis de juliol.

Els qui segueixen foren cremats ells i ses barraques aont estaven:

Sa Carbona.—4 morts a fi de Juny i principi de juliol.

Sa Font.—15 id. id. id.

Sos Monjos.—9 id. id. id.

Es Recó.—6 id. id. id.

Sa Cova.—2 id. id. id.

Aubarca.—3. id. id. id.

Sa Badeya.—5 id. id. id.

Son Frare.—8 id. id. id.

Mayol i Son Curt.—8 id. id. id.

Ses Terres.—8 id. id. id.

Mayans de Quintanes.—8 id. id. id.

Son Poyet.—5 id. id. id.

Ses Saïnes.—4 id. id. id.

També n'hi havia un altre en el camí de Son Jordi i un altre en la Cova.

Els demés morts de que tenim noticia son:

Enterrats dins Sos Monjos

Una nina d'en Julià Carrió d'un any d'edat.

Una nina d'en Miquel Orpi (a) Bou era de nom Margalida. Tenia 8 anys.

Na Juana Melis dona d'en Nofre Esplugues (a) Monjo de 62 anys.

Na Paula Cursach fadrina de 18 anys filla d'en Pere Josep Menorca.

En Miquel Torres fadri de 18 anys, fill d'en Rafel Talayer.

Un fill d'en Pere Sureda (a) Conta, de 23 anys.

L'esposa d'en Miquel Ginart (a) Violí de 52 anys.

Una nina de 8 anys filla d'en Pere Amorós (a) Talayer i un altre de 3 anys filla del mateix.

En Son Canals.—Aina Tous, enterrada mig quart lluny de les cases, amb cal i foc.

En Son Coll.—En Bartomeu Esteva, tres corterades lluny de les cases, dins un clot de cinc pams.

En S'Ermita.—L'ermita Sebastià, enterrat una corterada lluny de les cases amb sis pams de clot, cubert de ciols.

En el Rafal Pay.—Un nia lluny de les cases, 4 corterades.

A Morell.—Bàrbara sa majorala, a sis corterades.

Son Pujuli.—María Pastor de 10 anys filla de Francesc i de Catalina Esteva, enterrada darrera les cases damunt un marge.

Aquest periódic está subjecte a censura esglesíastica.

SOCIALS I AGRICOLES

ÒI

Si, amic llegidor, tal com sona. Aquesta o altre paraula semblant és la que surt de la boca de tots els racionals qui al contemplar l'actual situació d'Espanya, veuen con un govern qui se titula REGENERADOR està mans fentes davant uns fets tan escandalosos com els que succeeixen a Barcelona, Zaragossa i algunes altres ciutats espanyoles, davant l'assassinat quotidià de pacífics ciutadans el número dels quals a Barcelona tot sol arriba ja a 300 del Janer ensá, i no se ocupa més que en preparar ignominiosament unes eleccions, destituint balles a balquena, tots de les dretes, per el gran crim de no voler doblegar-se davant l'incapacitat dels ministres, substituint-los per *alcaldes de R. O.* fent retrassar d'aquesta manera a la nostra civilització tot lo que a forsa de sacrificis havia adelantat en aquests anys derrers.

Es una infamia lo que está passant; jugar a eleccions al mateix temps que per plaçes i carrers s'está assassinant covardement, miserablement a homos honorabilíssims per el sol fet d'esser pacífics i antirrevolucionaris.

No, no es aquesta vertaderament la missió dels governants. No, no poren amb consciencia deixar en la impunitat als autors de tals crims, i no se'n castiga cap. Tenen la obligació davant Deu i davant els homos de vel·lar perquè se respecti la vida dels ciutadans i el qui no se consideri amb forses per mantenir aquest respecte que se'n vagi i deixi el camp lliure an els qui se senten capassos de tornar la pau dins les nostres ciutats.

El sistema de arretglar les vagues, ultra moderníssim, empleat

per els actuals ministres no pot esser més deplorable. Els millions regalats an el sindicalisme podran de moment apagar el foc, però servirán més envant d'ajuda per rependre i continuar la tasca destructora.

A Inglaterra la derrera vaga dels miners se va arretglar en la basse de una justa correspondencia, augment de jornal, augment de producció, basse única acceptable si no se vol anar a la ruina. Aquesta solució que donada per el govern d'allá podria servir d'exemple an el nostro, ni tan sols s'ha estudiada, sino que amb l'esperit idoni de deixar passar el temps s'ha burlada una vegada més la opinió.

Que se'n vagin! Que se'n vagin! No se pot seguir més per aquest camí que condueix irremissiblement an el més profund avenc.

El nostre crit no es isolat. Tota la premsa de Barcelona sense distinció de color fa temps que demana un remei per aquest estat de coses, la premsa seria de tota Espanya segueix amb briu, anatematizant la manca absoluta d'acció del poder públic. Nosaltres qui amb el lema que ostentam, se pot veure si o no som amics del ordre, volem unir la nostra protesta a la de tots els qui donant-se conte que tenen un cap per pensar, procuren usar de les seues facultats així com millor escau a la seva condició humana.

Al mateix temps pregam a Deu que es el qui tot ho pot, que doni una mirada compassiva demunt tots, que sensibilli els cors i doni energia an els esperits a fi de que s'acabi per a sempre el reinat de l'anarquía.

LL. GARCÍAS

ELS BOLETS

I

Com estam en l'epoca de l'any en la qual la vida d'aquests vegetals está en la seva plenitud, bo sirá que donem d'ells una breu noticia per contribuir al coneixement racional d'uns sers, moltes especies dels quals son d'aprofitament immediat per l'homo.

Que son, idó, els bolets?. Es dita vulgar aquella d'aplicar el nom de bolets an els homos de poc pés, vaivés o titereros i amb aquest sentit par que volguem suposar que els bolets son sers despreciables; coses dels homos, els bolets son vegetals com els altres, que tenen una missió per cumplir demunt la terra com totes les coses que han surtit de les mans del Creador i l'homo realment en treu profit d'ells, si bé aquell despreci se refereix an el grupo de bolets que no son comestibles i per lo tant no donen cap utilitat directa.

Els bolets, son vegetals dels mes senzills, formen amb les algues el primer grupo de la classificació de aquell reino de la naturalesa i están caracterizats per no tenir arrels, ni tronc, ni fulles, ni flors, estant constituits per un orga anomenat *talus* encarregat de totes les funcions de sosteniment i nutrició.

No tenen clorofila, que es la sustancia verda que dona color an els altres vegetals i que serveix per assimilar-se de l'atmosfera el carbó que absorbeixen en la respiració, per lo qual han de viure sempre demunt altres sers que el contenguin amb gran cantitat (com succeeix a les floridures, mascare, etc) o bé demunt materies orgániques, vegetals o animas, en descomposició a fi de poder pendre d'aquella sustancia lo necessari per la seva vida.

Aquest grupo es tan extens que compren desde les Floridures fins als Peu de rata, Esclatasanc, Picaornell, Cogonies, Blaves, Cirgones, Bufes de dimoni, Gitat de bruxa, acabant an els llevats, Oroya de llebra, etc. Ara per el poble en dir bolets no s'abrassa més que aquelles families que tenen l'aparat reproductor visible, integrat generalment per un peu i capellet i encare dels no comestibles, ja que els bons tenen cada especie el seu nom especial.

De modo que, lo que noltros veim, d'un esclatasanc per exemple, no es altre cosa que l'aparat reproductor (com si diguessim la flor) dins els fulls del qual s'hi desenrol·len les esporas (llevors).

Seguirá.

FOLKLORE BALEAR

TÓPIQUES

Vataquí un raig més de cançonetes referents a poblacions mallorquines. Com se veu aquesta materia abunda més que no creiem:

Valldemosa pera mí (1)
n'es una vall enmurtada
es veritat que hi som nada
peró no hi desig moí.

Ja no hi ha parral segú
ni abre per alt que sia;
la gent de Santa Maria
lo que veu de bell de dia
durunt sa nit so'n ho dú.

Es batle de Son Servera
com du sa vara amb ses mans
a homos casats i bergants
losfa aná amb sospens més plaus
que qualsevol rotlo d'era.

A Audraig hi ha gent bajana
i a Cauviá encara més,
i tots es capdellanés
son cantarans borrés
forrats de xicarandana.

A Valldemosa es jovent
eu sa roba ben posada
enmidonada i planxada
peró es ravol tal vegada
s'engronsa sense fer vent.

A Santa Maria ehi ha
un grapat de bergantelles
que se posen ses gonelles
els dilluns, sense rentá
el diumenge en festetja
mirau quin punt duen elles!

A Euger no hi ha res bo
no més un tronc de figuera
ecreat devant i derrera
i en varen fe Sant Pere
pcreu pensá quin tresó!

(1) Atribuïda a la Beata Catalina Tomás.

¿Vols que't mostr de fe es
(cantet
que fan devés Son Servera?
Una rossinyolinera
amb un rossinyolinet.

Ses faves sembren a l'Horta
ses pestanagues també.
No sé parlá en forastó
perque som nat a Mallorca.

Som estada a Valldemosa
i també a Trúida
i he vist l'encallit
de s'Iglesí de Cartoixa

Si anau a Inca es dijens
de manaren qui governa.
¿No saben que a vila esterna
ses vaques saquen es bous?

Sou de Santa Margalida
i Margalida de nom
vos agradan a tothom
per mos de que sou garrida.

S. O.

Preocupacions

El Folklore es inagotable. Com més un cerca més troba. Aquest mes passat vaig tenir l'avinentesa de trobar un bon amic en Juan Llaneras (a) Serra que'n té un bon aplec dins el cap d'elements folklòrics de tota casta i ja hu crec que el meu lápiz no pogué estar sense anotar ben rabent els que m'amollá. Aquests foren preocupacions del poble en referencia a plujes i a productes de la terra. Vatlos aquí:

1—Si día 14 de Septiembre fa vent, oliya segura per l'any vinent.

2—Si día 14 de Septiembre fa vent, l'any qui vé será plogué.

3—Si plou día set o nou d'abril no hi ha figues flors.

4—Si plou brusques dins es «Gost» esclatasanes a voler.

5—Si sembren ses figueres es dematí tiren ses branques per amunt si les sembren es decap-vespre les tiren per avall.

6—Si es día de St. Juan en sor-

ti es sol se remenen tres vegades ses pomeres no posen cenra, ai xò es, queda espolsada.

7—Si día 3 d'agost trasladen s ordi d'una part a l'altre amb una pala ventant-lo, no se pert en tot l'any.

8—Si ses canyes treuen metxa l'any qui ve será bon any.

9—Els vespres en que «Ses Cabreslle» son defora, les cabres ehi veuen, sino hi son, les cabres son cegues.

Ramón dels Pujols.

Més cançons des segar

Magdalena Potecari
canten una, canten una.
—Noltros segam en sa lluna
perque mos es necessari.

Puigpunyent.

A saigüera comprau-li
madona un passavolant (1)
a veure si no estirá tant
un altre pie a vení.

Sa Pobla.

Qui no'l sega ja l'aranca
i així tots trebaim
si acabam per St. Juan
anirem a sa Font Santa.

Mitjana.

Canta, refutxa, refoy!
que diu sa pentinadora:
si no pots segá espigola
que jo estic dins es rostoy.

Id.

Que rigui qui te riayes
que ja'm cabat de segá
heu caberem de lligá
i farem ses acabayes.

Id.

Atlots anammus-ne a jeure
i el deixarem reverdi
que ara n'he trobat un bri
qui de baix tornava treure.

Id.

Civaleta curta i clara
curteta i clara no ret;
segados, ell ja está fet
ja no n'hi ha per suara.

Artá.

(1) Passa volant.— Carretonet oca-tri de dos.

Seguirá.

Escoles, Mestres i Nins

DESIL-LUSIO

Havíem concebuda certa esperança i temem que vengui la desil·lusió.

Hem estat tant de temps acostumats a veure desorganitzada la 1.ª ensenyansa que ja no teníem fe en sa reorganització. Tot estava per fer. L'any passat no se publicà el Concurs de trasllat, els escalafons anaven amb una parsimonia incomprensible, els expedients d'incompatibilitat se seguïen uns als altres, el perllongament de mil assumptes de resolució urgent era cosa de cada dia i tot donava la sensació de no tenir ministre.

Però arribar el nou ministre Marqués de Portago i canviar les coses de cap a pens va esser tot ú. Els periodistes cada dia el trobaven amatent, eixerovit, amb una bona notícia a comunicar. Avui està estudiant l'organització de la nostra legislació (que es un embui molt mal d'aclarir). Demà diu que està arreglant la codificació de tot lo legislat en el nostre departament. Passatdemà diu que vol arreglar de cop això dels expedients d'incompatibilitat (i per cert heu fa admirau-vos) Un altre dia que està preparant la publicació del Concurs General de trasllat; al altre que està fent ja els nous pressuposts i per cert ehi aplica per personal els deu milions votats per les Corts passades, amb una paraula ha volgut donar la sensació de que després de molts anys d'orfandat nos ha vengut un pare nou, que tenim ministre.

Els mestres badayem un pam de boca d'estepaffió de veure burmetjar aquest nou ser que nos semblava fantàstic, tant poc acostumats estavem an aquest traqueteig ministerial. Nos sentíem redimits. Tot quedava solucionat. La fada de la fortuna se nios havia presentada de cop i volta tirant-mos al davant els medis per la redempció de la nostra classe.

Però joh desditxa! D'avui a demà tot aquest castell d'il·lusions s'es enderrocat, tot ha desaparegut.

El ministre calla. El concurs

d'enguany que devia publicar-se al Octubre s'ha unit al del any passat en son perllongament i en tenim dos ja a l'història; els escalafons de Mestres queden encara per publicar i per cúmul de desgracies en el repartiment d'auments que s'anuncia per tots els Ministeris al final de festa se diu que pels mestres *ni una creu ehi ha*.

Adeu il·lusions! Adeu torrons de Nad !!

Tots els empleats del Estat estan en necessitat, els únics que no necessiten res son els mestres. Es clar, jostán acostumats a les privacions!

Parlem però en seriedad.

No més falta, companys, un gest enèrgic de la nostra classe sinó heu tenim tot perdut.

Amb noltros s'hi juga, de noltros s'en burlen i sols noltros som els qui hem de demostrar que amb noltros no s'hi pot jugar i que no tolerarem cap burla. Ja es massa lo que s'en han burlat. I quant la copa es massa plena per forsa ha de vessar.

UN MESTRE.

ORTOGRAFIA MALLORQUINA

h

Les paraules derivades qu'en la llengua d'ont provenen duïen h la conserven en la nostra. v. g. *Hostal, historia, hdbil, hora, hospital* etc. Aquesta regla té algunes excepcions entre elles, *ordi, cura, oronella i Espnayá* que s'escriuen sense h.

També se posa h en tots els temps i persones dels verbs, *haber, habitar i heretar* amb tots sos derivats.

Les paraules mallorquines corresponents a castellanques qui per tenir el diptong *eu*, s'escriuen amb h, no l'han de dur en la nostra llengua. Així escriurem *orfe*, (cast *huérfano*) ou (cast *huevo*) os (cast *hueso*).

Ll

El so palatal de la l se representa com en castellá ll, v. g.

cavall, capell, llama. Però les paraules en que se pronuncia la doble l com en *mell, lara sibil·la, parentel·la* etc. i en les que en duïen en son origen llatí com *sil·laba, il·lustre, col·lació* etc. s'escriuran intercalant un puntet alçat entre les dues ll.

Mi N

Davant b p i m s'escriura sempre m com en *desembre, sempre, immortal*. També s'hi escriu el prefixe *circum*.—Ex: *Circumferencia, circumloqui* etc. Davant f per regla general s'escriu també m, però té aquesta regla bastantes excepcions com *confesar, confegir, enfadar-se, enfeinat* i altres.

S'escriura n davant totes les demés consonants no citades en la regla anterior, com en *enveja, enquesta, enlarrar*. S'exceptuen *premsa, somriure, Samsó tramvia*.

A. F.

Les classes nocturnes

Encara que la legislació vigent prohibesca admetre en les escoles nocturnes els menors de quinze anys i en últim terme els de tretze, tots sabem que rarament se compleix aquest precepte en els pobles i en moltes escoles s'admeten aquells nins que per s'edat venen obligats a assistir-hi de dia.

Es precis que els mestres se mostren energics en aquest punt i es convenient que ls pares mateixos veïn la raó que ls assisteix.

L'escola nocturna es la continuació de la de dia. En ella hi assisteixen els nins que haguient anat a escola diurna fins a tretze anys posseeixen els coneixements de la 1.ª ensenyansa. De fet la classe nocturna se converteix amb una càtedra, ja que ve a ser una classe superior o de 2.ª ensenyansa.

Perquè no, han de violar aquest caràcter de l'escola nocturna que tant eleva al mestre i l'han de convertir amb un passant del b-a-bà? No volguen, mestres, perdre aquell caràcter. Els analfabets qu'assistexen de dia.

Notícies i Comentaris

AN ELS NOSTRES SUSCRIPTORS

El número de Llevant corresponent al 31 d'Octubre no va sortir degut a malalties del personal de l'impremta. Quant estaren en disposició de treballar ja es ahora de comensar al present. Com amb la puja exorbitant del paper la Administració del nostre periòdic està molt resentida, esperam que'ls nostres subscriptors no pendrán malament que quedi suprimit aquell número.

Deu vulga que les circumstancies canviïn i poguem recompensarlos d'alguna manera d'aquest mancab.

Atentat a la bellesa

Un nou atentat a la bellesa se va a dur a cap en el nostre terme.

Existeix en l'Hort de Bellpuig, un bell recó que fins ara visitaven tots els aimants dels paisatges bells. Un hort d'abres fruitats tot voltat d'una vella paret que nos parla encara de quant alló era monastir dels.

Premostratenses allà en el sigle XIII. A un recó d'aquest bell hort hi ha un platero descomunals qu'es l'admiració de tots quants l'han vist. Durant la primavera, cobetja els nius de mils i mils aucells que canten tots en l'enramada la qual ombretja un safareig i una font a la vora dels quals es una delícia sertetjarhi en les tardes estivals.

Idó, artanencs, aquest recó va a ésser destruït. El platero, aquest bell i colossal abre es estat venut per son propietari per 280 duros.

Es un atentat a la bellesa del nostre terme i els qui l'estimam en protestam amb tota l'anima.

La mort del bal·le de Cork

Parlem-ne amics, encare que no sigui més que un alè. Parlem-ne del ciutadà il·lustre Terenci Mac Swincy, mireu l'exemple d'alta civilitat que representa la seva mort i aprenguem d'ella a estimar la nostra Patria.

Per no voler regoneixer als jutjes opressors de la seva Terra, fou empresonat el dia 12 d'Agost d'enguay i després d'un dijuni voluntari de 73 dies entregà l'anima a Deu el dia 25 d'Octubre prop passat.

Devant la tirànica disposició, presen-

tà el següent dilema: o me amolien per jo poder treballar públicament per la llibertat de la meua patria, o me deixaré morir de fam.

I passà un dia i un altre i tot el país se commogué i el moia seguia amb inquietut el curs d'aquest captiveri, i les joventuts irlandeses i els patriotes tots han anat cobrant briu i forsa extraordinaria per seguir lluitant fins al propi sacrifici si importa per l'alliberament d'Irlanda.

Tots els dies rebia la Sagrada Forma, l'assistia un pare dominico i els bisbes irlandesos el visitaven sovint.

La seva religiositat per una banda i la forma especial de venirli la mort han fet posar a la pública discussió si ha estat un suicida o un martir. El cas per definio a conciencia es molt espinos. No son pocs ni de valor escàs, els escritors catòlics que el llegitima, també n'hi ha de contraris. Tal vegada la distinta apreciació de les valors patriòtiques influesqui de nunt ells i ehi ha que tenir en conta que el patriotisme no existeix a dins certes nacionalitats, però amb tot, la corrent mundial a favor d'Irlanda s'ha accentuada i sois aquells an a qui no convé la separació, estan cridant per fer acceptar la seva obra tiranisadora. I ara per acabar, pregunt jo: No es extrany que els sacerdots irlandesos no li privassin el seu patriòtic sacrifici? Es que el consideraven profitós per l'alliberament de sa Patria?

LES ELECCION

Per si s'ha senyalat la data de les eleccions. El 12 del pròxim Desembre els ciutadans de la major part dels districtes espanyols aniran a votar, uns per no perdre la costum, altres per beure una copa a cal' cació, altres per agrahir un favor a D. Fulano o per venjarse de D. Zutano, altres porque les obliguen amb un garrot all i els pocs per un ideal. No es, idó, gens extrany que la pobre Espanya estigui tan espanyada si no hi ha casi cap pern que estigui an el seu lloc!

L'estació del ferrocarril

Hem estat a visitar al nostre amic i membre de la Companyia de Ferrocarril D. Rafel Blanes Tolosa el qual nos ha mostrat el pla de urbanisació del entorns de l'Estació del Ferrocarril en la nostra vila.

Ell i la Comissió que s'anomena al efecte i molt particularment el batle D. Andréu Femenias han estudiades unes reformes del pla que de poder realisar-se convertirán a la nostra Estació, sense

cap dupte, amb la més hermosa de Mallorca.

Com aquesta reforma está encara pendent de l'aprovació de la Companyia, perdonin els nostres lectors si perllongam un poc més el donarlós més detalls. De totes maneres consti que la Comissió ha acertat en armonisar la bellesa d'aquella barriada, la conveniencia de la nostra vila i eis interessos de la Companyia. A tots los felicitam per endavant.

Camins i carreteres.

No es gens d'extranyar que amb aquesta temporada de pluja continuï els camins i carreteres estiguin fets una llástima. Però n'hi ha qualcum qu'es un desastre a causa dels clots que ja hi havia de tal manera qu'avui son uns un fangar i altres unes basses intransitables. Entre aquests ehi tenim el de Sa Torre i per altra part el de Son Servera desde el Moli de Son Comparat cap an aquella vila.

Suplicam an els batles dels dos pobles que fassin lo possible preque aquests camins de tant de transít se posin amb millors condicions.

CRONICA

METEOROLOGIA.—Ei voleu de brou? Fa més d'un mes que les canals ratjen, i gracies a les curtes intermitencies i a qualca dia que ha reposat no hem vist els nostres comellars destruits.

Tots els baixos están negats, es torrents van grossos i moltes fonts que feia anys no havien rebentat ara deixen surtir l'aigua cristalina.

Feia molts d'anys que no havia caiguda tanta d'aigo com an aquesta temporada.

AGRICULTURA.—Tot va enrera. Les feines del camp amb tants de dies de ploure no s'han pogudes fer. Els pagesos están apurats essent bastants els qui sembren en blan. Els pobres jornalers no poren reastir més la vaga forrosa i tot-hom desitja que venguin els dies bons.

Moltes de les vidrioles fetes amb els porcs ja s'han trencades i amb el seu contingut ara per Tots-sants s'han pagat moltes rendes, com es costum d'uns quants anys ensá. Els porcs se paguen bastant bé, tant, que mos consta positivament que tots els compradors hi perden porque el mercat

D'Artá i sa Comarca

consumidor está massa surtit i les vagues i altres herbes, se repeteixen amb freqüència. Però, menos mal que casi tot son dob-bés de fora que venen per no tornarse.

El Sindicat Catòlic i el trust son els compradors i se paguen fins a 28 ptas.

La oliva ja fa les acaballes, son contades les possessions en les quals encare se cull; les tafones de la vila fa dies que han acabat la molta. En general han triat baix.

De Moniatos n'hi havia bon any, però la blanor d'aquesta temporada a més de dificultar la recolecció n'ha podrts molts; se paguen a 6 i a 7 pessetes el quintà.

CONVALESCENT.—D. Pere Moragues Billón que com varem dir se trobava malalt de molta gravetat haguent rebut els Sants Sagraments entrà en franca milloria que ha anat augmentant fins a poderse dir que ja es entrat en convalescència. Celebren la seva milloransa i pregam a Deu que li aimenti.

FIDE TEMPORADA.—Després de passar la temporada estival entre nostros s'han ausentats altre vegada la gran majoria dels senyors propietaris artanencs que passen l'invern en altres poblacions.

EMIGRACIO.—De cada dia augmenta l'emigracio de la nostra vila. En el darrer vapor sorti en Sineu amb la seva dona Na Maria Manuela cap a Bons Aires. Per el que ha de sortir prest cap a Cuba s'en van en Rafel Rey, mesre Juan Batto i sos dos fills majors. Bon viatge i que conseguessen la «fortuna» an a que aspiren.

MORTA.—En la Ciutat de Sóller morí dia 5 d'aquest més despres de rebre els Sants Sagraments i a edat avançada D.ª Maria Gili Esteva mare dels nostros amics els comerciants D. Arnau i D. Miquel Casellas.

Rebïga tota la seua familia i molt especiament sos fills citats el nostro més sentit condol.

CASAMENT.—El dia 6 del present més se uniren en matrimoni la Sta. Marganda Sureda de «Son Punyal» amb D. Pere Rosselló de Son Cabrer. La cerimonia tengué lloc en el Convent de Sant Antoni de Padua sortint immediatament els novius cap a Lluch i Palma. Deu les deixi estar molts anys plegats.

VENUDA D'EXPLORADORS.—El diumenge dia 31 d'Octubre animàren els nostros carrers un numerós estol de Exploradors de Ciutat que amb un Camión vengueren a visitar les nostros Coves i admirar els més bells panorames del nostro terme. Vengueren a les 11 del matí, després d'oír Missa en St. Llorens, s'en anaren a les Coves i al horabaixa de tornada feren una volta pel pobie formats i seguint a la banda de cornetes i tambors. Deixaren bon recort en la nostra vila.

ELS NOSTRES CARRES.—A conseqüencia de tanta pluja alguns carrers de la nostra vila s'han espenyats ferm i serà precis un bon adop per tornar-los posar com antes.

DOS AUTOMOVILS.—Desde aquest més passat tenim ademés del servici de diligencies de «Can Mangol», dos automòvils que fan el trajecte de Manacor a Artá. Un du el Correu de aquella Ciutat a Capdepera i l'altre du els passatgers d'Artá a Manacor i viceversa. El primer posa en el Cassino de Can Xim i el segon en el de Can Garreteta.

ENCARA NO HI HA RECTOR.—Fa més de dos mesos que está vacant la Rectoria d'Artá i encara que es esperat el nomenament del nou d'un dia al altre i d'haver-se anunciat per algún periódic de Palma el nom prestigiós de l'actual Rector de Son Servera Rt. Don Juan Rubí Pvre. es l'hora que s'haja de confirmar tal nomenament. Es de creure que no s'estorbará ja molt.

CENTENARI DE LA PESTE.—Aquesta festa tantes voltes anunciada está encara sospesa fins a tant que se tenga segur el nomenament del nou Rector.

AUSENT D'ARTA.—Per tractar-se d'una persona tan coneguda com Don Antoni Massot (a) Notari, volem que sápiguen els nostros lectors que ha trasladat son domicili a Inca aont sembla que li ha proporcionat ocupació en son establiment comercial D. Nadal Xamena.

PORCS AN ES PÉS PES PUBLIC.—Haguentse solucionada la vaga de Barcelona altrament va de bo l'embarc dels porcs grassos. Aquesta setmana s'en pesen molts i bons. En dugueren dos de Cap depera de 33 i 35 arroves respectivament. Aquí s'en han pesats molts de més de vint arroves.

FISCAL.—Per el Sr. President de l'Audiencia de Palma es estat anomenat per el próxim biení, fiscal municipal d'aquesta vila D. Llorens Garcias Font (a) Potecari Pujamunt; i suplent D. Pere Francesc Moragues de Arcos.

REGISTRE

Desde el 1.º d'Octubre al 10 de Novembre

Naixements

Día 2.--Isabel Sahagun Rosselló; día 3.--Sebastiá Genovart Ginart; día 3.--María Llabrés Quetglas; día 5.--María Tous Grau; día 8.--Juan Bujosa Tous; día 10.--Jusep Genovart Gili; día 10.--Juan Salas Guiscafré; día 12.--Margalida Sancho Ferrer; día 22.--Barbara Flaquet Esteva; día 25.--Pere Jusep Tous Llinás; día 27.--Catalina Esteva Cursach; día 8.--Gabriel Escanelles Carrió; día 10.--Tonina Torrens Rayó.

Resum 6 nins, 7 nines. Total 13.

Morts

Día 1.--Juan Alzamora Brunet (a) Tunió, casat, 66 anys. Reblaniment del cervell.

Día 13.--Pere Sancho Sansó, de 4 mesos.

Día 13.--María Mesquida Roig (a) Rosa, casada de 42 anys. Epilepsia.

Día 23.--Juana María Negre Seguí (a) de Sos Manxos, casada, de 49 anys. Neoplàssia utérica.

Día 27.--Miquel Morey Brunet (a) Roig, casat, de 50 anys. Cranc del bisbe.

Día 27.--Toni Amorós Sureda (a) Cap blanc, casat, de 76 anys. Estrangulació de la trencadura.

Día 29.--Pere Ferrer Ginart, de s'Hort de Carrossa, fadri de 80 anys. Debilitat senil.

Día 30.--Guiyem Negre Rosselló (a) Bolleti, viudo, de 82 anys. Debilitat senil.

Día 9.--Tonina Bisquerra Lliteres (a) fornera Molla, viuda de 63 anys. Tuberculossi pulmonar.

Resum 5 homos, 3 dones. 1 parvul. Total 9.

Matrimonis

Día 2.--En Miquel Esteva Cursach, de Rafal, viudo, amb Na Margalida Gamundi, de sa Coma-Ceguera, fadrina.

Día 9.--Nicolau Bujosa Font, de Bunyola, fadri, amb Na Francisca Amorós Vives, d'En Juan des Recó.

Día 16.--Llorens Ginart Ginart, de Son Colom, amb Na Geronia Ribot Tugores, de ca'n Castellet. Fadrins.

Día 21.--Juan Alzamora Juan (a) Leva, amb Na Tunina Moll Bisquerra. Fadrins.

Día 21.--En Jusep Tous Genovart, de Xiclati, amb Na Catalina Esteva Llinás, de S. Pentinat. Fadrins.

Día 4.--Arnau Pascual Esteva (a) Poll, amb Na Catalina Pastor Ginart (a) Vives. Fadrins.

Día 6.--Pere Rosselló Galmés, viudo de S. Llorens del Cardessar, amb Na Margalida Sureda Sancho, de S. Punyal fadrina.

HUEPII

A més bon preu que ningú compra carros i carretons en qualsevol estat estiguen

MESTRE GABRIEL CARRIÓ

(a) FUYA DES QUATRE CANTONS

Gran Colmado Artanenc d'en GUIEM BUJOSA (a) Ganancia

SE VENEN BONS I BARATO

Comestibles de tota casta, licor, dolces, galletes, etc., etc. ● Grandès surtit e Perfumeria

Aquesta casa es s'única depositaria dins Artá del ANIS TUNEL

Fixau-vos be en sa direcció: **CARRÉ DE PALMA 3 ARTA**

L'agencia Bujosa (e) Ganancia serveix amb esmerat, puntualitat i barato qualsevol encàrrec se li fassa per Ciutat i pels altres pobles de Mallorca

Despaig a Artá i **CARRÉ DE PALMA N.º 3** - Despaig a Palma: **ESTANC DES BANC DE SOLI**

GRANDES ALMACENES

San Jose

Vda. Ignacio Figuerola

Laneria	Zapateria	Pañeria	Bordados
Lenceria	Confecciones	Pañoleria	Capicerias
Camiseria	Corseteria	Corbateria	Alfombras
Merceria	Sed'ria	Bisuteria	Perfumeria

ABRIGOS, CAPOTES, PALLIZAS, IMPERMEABLES
Articulos para luto -- Géneros de punto -- Bastones
y paraguas -- Articulos de viaje

SASTRERIA - MODISTERIA - CAMISERIA

Mantas de Lana - Chancos de Goma
Gran seccion de Peloteria

Ventis al contado - Precio fijo - Telefono, 217 - PALMA - Esta casa no
tiene sucursales

La Fonda Randa, de Esteve

Carré de Palma, 48 - ARTA

S'ES OBERTA FA POC, TOT ES NOU

ILLAMPANT, SERVICI ES MERADISSIM

Prontitut

SEGUREDAT I ECONOMIA

Ensaïmades i panets

En lloc se torben millós que a la

PANADERIA Victoria

ES FORN NOU

Miquel Roca Castell

A sa botiga heu trobareu sempre pans, panets,
galletes, bescuits, collets, i tota casta de pastisseries
TAMBÉ SE SERVEIX A DOMICILI

Netedat, prontitut i economia

DESPAIG Carrer de Palma 3 bis, ARTA

GRAN BOTIGA

JUAN VICENS (a) JAN

Ven de tota casta de articles, com: filles, galletes, etc

ES REPRESENTANT DE SA PERFUMERIA

L. CACCIO

TE DEPOSIT DE MAQUINES DE COSIR

Paff i Ancora

Com també tota casta d'instruments musicals. Bandurries, Gaiterres, etc.

Gran establiment d'en **Miquel Garau** Centro, 3-Artá

Sempre, Sempre, darreres novedats en **MERCERIA** ● Extens surtit de **PERFUMERIA**

COLMADO

JEAN GARRIEL AMB CONSERVES DE TOTA CASTA

Representant dels licors de la casa MORENO amb el seu acreditat

Anis Miramar

Máquinas de cosir **SINGER** al contat i a pagues

No deixen de visitar-lo amb la seguredat de que quedareu amb ganes de tornar-hi